

LIETUVIŠKASIS LOGO PASAULIS

Ne per seniausiai su malonumu perskaitėme kompiuterijos specialistės V. Dagienės knygą „Kelionė į kompiuterių šalį“ [1]. Šiandien galime pasidžiaugti nauja jos kartu su bendraautorėmis T. Balvočiene ir A. Klupšaite parašyta knyga „Logo žinynas“ (V., 1966. 248 p.). Jis yra rekomenduotas Švietimo ir mokslo ministerijos ir išleistas Atviros Lietuvos fondo lėšomis.

Logo, kaip nurodoma pratarmėje, yra ir pedagoginė filosofija, ir programavimo kalba. Šios kalbos autoriaus – visame pasaulyje žinomo amerikiečių mokslininko S. Paperto – tikslas buvo sukurti kompiuterinę sistemą, kuri būtų patraukli vaikams ir skatintų norą kuo daugiau sužinoti, patirti, išmokti, o svarbiausia, kad atitiktų kūrybinius jų polinkius. Knygoje aptariamos IMB asmeninių kompiuterių „Logo Writer“ sistemos lietuviškosios versijos komandos. Žinynas yra skiriamas vidurinių mokyklų mokytojams, mokiniams bei visiems vaikams, besidomintiems slėpiniu Logo pasauliu.

Knygą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje trumpai supažindinama su pagrindinėmis Logo kalbos sąvokomis. Antrojoje dalyje aptartos visos komandos. Jos pagal atliekamų veiksmų panašumą suskirstytos į penkias grupes: 1) lapai, 2) grafika, 3) tekstas, 4) programavimas, 5) kompiuteris. Trečioji knygos dalis – tai 14 priedų rinkinys. Čia ir trumpas „Logo Writer“ komandų aprašas, apimantis lapų, grafikos, teksto, programavimo, kompiuterio komandas, ir darbo su pele apibūdinimas, ir klavišų aprašas, ir „Logo Writer“ sistemos pranešimų pateikimas, ir ryšys su DOS: katalogai bei rinkmenos, ir spalvų, garsų, dažnių, kodų lentelės, ir net kompiuterio bei „Logo Writer“ sistemos terminų žodynėlis. Knygos pabaigoje nurodyta panaudota ir rekomenduojama literatūra. Tai rodo, kad knyga parašyta apgalvotai ir gana metodiškai. Ją nenuobodu skaityti. Vaikai pagrindiniam knygos veikėjui Vėžliukui gali pateikti įvairių įvairiausių komandų, kurias jis turi atlikti, pvz.: *imkkaukę* 30, *iprkaukės* (įprastos kaukės) 58, *keiskfoną* 83, *keiskkaukes*, *keiskšiaskaukes* 58, *keisksp* (keisk spalvą) 84, *leiskkeisti* 55, *piešktekstą* 28, *valykkl* (valyk komandų lauką) 51, *ženklaspo* 86 ir t.t. Dėl šių komandų

pavadinimų rašybos galima ir suabejoti. Nors, kita vertus, kaip nurodo autorės, „Vėžliuko žodžiai šiek tiek savotiški: visa, kas sudaryta iš raidžių ir skaitmenų, ir netgi iš kitokių ženklų, laikoma žodžiu“ (32).

Tad paprastas, netgi šiek tiek vaikiškas knygos stilius lyg ir padeda sukurti pašnekesio su Vėžliuku įvaizdį. O kokia šio pašnekesio kalba? Apskritai tariamojo pašnekesio kalba yra aiški, sklandi ir taisyklinga. Štai vienas kitas pavyzdys. „Vėžliukas turi teptuką, juo piešia ar brėžia linijas, spalvina figūras. Teptukas yra po Vėžliuko pilveliu, pačiame centre. Kai kada norime, kad judėdamas Vėžliukas pieštų, o kai kada – kad nepieštų. Tam reikia, kad jis mokėtų pakelti ir nuleisti teptuką. Komanda *eisim* nusako tolesnę Vėžliuko būseną: reikės tik eiti, nepiešti, todėl teptukas turi būti pakeltas. Tai gi po šios komandos Vėžliukas judės nieko nepiešdamas ir nespalsvindamas tol, kol nepakeisim būsenos. Vėžliukas sugeba piešti ar spalvinti tik tuomet (=tada), kai jo teptukas nuleistas. Komanda *piešim* nusako Vėžliuko būseną: toliau bus piešiama, todėl reikia nuleisti teptuką“ (70–71).

„Pradžioje Vėžliukas žiūri į viršų – į šiaurę. Bet štai paliepėm pasisukti į vieną pusę, į kitą pusę – ir nebeaišku, kokia kryptimi dabar žiūri mūsų Vėžliukas... Galima paklausti – kryptis, ir gausime skaičių, kuris išreikš kampą tarp pradinės Vėžliuko padėties (0 laipsnių, kai žiūri į šiaurę) ir esamos“ (77).

Knygoje nemažai matematikos ir kompiuterijos terminų. Kad moksleiviai galėtų geriau įsiminti šiuos terminus, jie išspausdinti kitu šriftu. Dauguma jų yra taisyklingi, pvz.: *gaubiantysis katalogas* 210, *įvesties klavišas* 168, *kintamasis* 38, *realieji skaičiai*, *sveikieji skaičiai*, *neigiamieji skaičiai*, *teigiamieji skaičiai* 31, *pakatalogis* 184, *spausdintuvas* 168, *veikiamasis diskas* 183, *veikiamasis katalogas* 184 ir kt.

Tačiau dėl vieno kito termino ar leksikos dalyko galima ir suabejoti. Autorės specialų lapą, kuriame pateikta reikiama informacija, siūlo vadinti *atmena* (31). Tiksliau tokį lapą būtų vadinti *atmintine*. Šis žodis kaip tik ta reikšmė ir vartojamas mūsų kalboje [2]. Tad visai natūralu, kad kompiuterijos specialistai jį bando sutermininti ir siūlo vartoti vietoje termino *atmintis*, kai kalbama apie kompiuterio

įtaisą duomenims priimti, laikyti ir pateikti, kitaip tariant, apie įtaisą, sugebantį atsiminti.

Dėl termino *byla* (100) nemažai diskutuota ir dar tebediskutuojama kompiuterijos specialistų [3]. Apie jį jau ne kartą buvo rašyta ir kalbėta kalbininkų [4]. Matyt, vis dėlto tinkamiausias lietuviškas *failo* atitikmuo būtų *rinkmena*. Pastaruoju metu iš sinonimiškai vartotų terminų *kompiuterinis paštas*, *kompiuterių paštas* (9) ir *elektroninis paštas* išsigalėjo terminas *elektroninis paštas*.

Tikslintini ir tokie terminai, pvz.: galima paprašyti Vėžliuko rašyti tekstą pusjuodžiu pabrauktuju *kursyvo šriftu* (= *kursyvu*) 171; turi viršelį – *titulinį* (= *antraštinį*) lapą, turinį ir daugybę lapų <...> 15; A ir B – *diskelių (lankščiuju)* (= *diskelių*) įrenginys 183, o knygoje „Kelionė į kompiuterių šalį“ rašoma, kad „kartais dar sakoma „lankstus diskelis“ visai be reikalo – ir taip aišku, kad jis lankstus, magnetinis“ (50); jis turi savo *nuosavą* (= *savąjį*, *savo*) turinį, jame galima kurti naujus lapus 227, plg. dar *savasis rezonansas*, rus. *собственный резонанс*, angl. *proper/natural resonance* MTŽ 191 [5], *savasis svyravimas*, rus. *собственное колебание*, angl. *proper oscillation* MTŽ 228; *darbo su turinio lapu klavišai* 213 (= *turinio lapo klavišai*), plg. *teksto tvarkymo klavišai* 214, *kaukių tvarkymo klavišai* 216.

Kam reikalingas *vertikalusis brūkšny* 32, *horizontali linija* 20, *specifinis veiksmas* 225, jei galima pasakyti *stačias brūkšny*, *gulsčia linija*, *savitas veiksmas*?

Vienas kitas žodis pateiktas nevartotina reikšme, pvz.:

bet koks – nevert. r. „kiekvienas, visoks“: *Kintamojo vardas gali būti bet koks* (= *kiekvienas*) *Vėžliuko kalbos žodis*... 39; *Lapo vardą galima sudaryti iš bet kokių* (= *visokių*) *lotyniškos abėcėlės raidžių*... 49;

bet kuris – nevert. r. „kiekvienas“: *Prieš lapo vardą, lygiai taip pat kaip ir prieš bet kurį* (= *kiekvieną*) *kitą vardą rašomos dvigubos kabutės* 49; *...jos žymeklį galima pastumti ant bet kurio* (= *kiekvieno*) *mygtuko* 210;

duotas – nevert. r. „šis“: *...Vėžliukas duotąjį* (= *šį*) *žodį pakeičia skaičiumi*...34;

stovėti – nevert. r. „būti“: ...*vietoj vardo stovi* (=yra) *trys klaustukai* 48;

tuo pačiu – nevert. r. „drauge, kartu“: ...*supažindinama su pagrindinėmis Logo kalbos (tuo pačiu (=kartu) ir „Logo Writer“ sistemos) sąvokomis* 11; *Logo kalba (tuo pačiu (=kartu) ir „Logo Writer“ sistema) pagrįsta Vėžliuko ... įvaizdžiu* 17.

Veiksmažodžius *saugoti, paruošti* geriau būtų keisti veiksmažodžiais *laikyti, (pa)rengti*, pvz.: ... *derėtų parinkti prasmingus vardus, primenančius jų saugomus (=laikomus) duomenis* 39; *Vėžliukas visus jam pateikiamus duomenis saugo (=laiko) tam tikrose mažytėse dėžutėse* 38; *Visi nurodytieji Vėžliukai pasiruošia (=pasirengia) vykdyti tolesnes komandas* 17; *O ką daryti, jei norime kompiuteriu paruošti (=parengti) ir išspausdinti sąrašą <...>* 169 ir pan.

Norminės ir įprastos veiksmažodžio formos yra *pasidalyti, įvardyti*. Jas reikėtų ir vartoti, pvz.: *geriausia lapą įvardinti (=įvardyti) taip ...* 49; *Vėžliukas, prieš imdamas naują lapą, visuomet paprašo įvardinti (=įvardyti) ankstesnįjį ir jį įsimins <...>* 9, plg. dar terminus *bulvinė*, bet ne *bulvių saugykla* TT 93 [6], *vandens baseinas, vandens talpykla; tvenkinys*, bet ne *vandens saugykla* TT 93; *įstatymų, nutarimų rengimas*, bet ne *įstatymų, nutarimų ruošimas* TT 91, *specialistų rengimas*, bet ne *specialistų ruošimas* TT 91.

Kiek neįprastai atrodo žodžių junginys *dirbti su lapu*, pvz.: *jis ją mato ir žino (=įsimena) tik tada, kai dirbama su tuo lapu ...* 60; *Šios abi komandos galioja tik tam lapui, su kuriuo dirbame* 55, plg. dar 25, 36, 55 193 p. Ar nebūtų tikslesnis toks žodžių junginys: *lapas, kuriame piešiame ar rašome*, juoba kad ir pačios autorės linkusios taip manyti, pavyzdžiui, <...> *turime tik vieną lapą, kuriame piešiame ir rašome* 21.

Pasitaiko viena kita linksnio klaida ar šiaip nesklандаus stiliaus apraiška, pvz.: <...> *jei <...> padarė aktyviais kai kuriuos Vėžliukus (=tam tikrus Vėžliukus aktyvius), tai jie ir liks tokie <...>* 82; <...> *pavyzdžiui, jei norime į „Logo Writer“ lapą įkelti tekstą, sukurtą kuriuo nors tekstų redaktoriumi (=tam tikro tekstų redaktoriaus) <...>* 225; *Norimas įsiminti lapas turi turėti vardą, kurį turime jam suteikti (=jam suteikiame)* 21.

Nepaisant minėtų netikslumų, žinyną skaityti įdomu ir, matyt, reikėtų pritarti autorių nuomonei, kad vaikai jį perskaitę galės kompiuteriu realizuoti savo kūrybą, fantaziją ir netikėčiausias idėjas.

Literatūra

1. D a g i e n ė V. Kelionė į kompiuterių šalį. Vilnius: Lietus, 1995.
2. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Vyr. red. St. Keinys. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
3. Z a j a n k a u s k a s S. Kas tas failas? Kas ta byla? Kas tas tvarkinys? O gal kiti terminai būtų geresni? // Informacijos mokslai. 1996. Nr. 4(1). P. 123–127; G r i g a s G. Keletas terminų iš dviejų informatikos žodynų // Veidrodis (kompiuterinis leidinys). 1996. Nr. 3. P. 26–31.
4. Gimtoji kalba. 1994. Nr. 8–9. P. 17; 1995. Nr. 4. P. 21–22.
5. MTŽ – Matematikos terminų žodynas / Moksl. red. J. Kubilius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
6. TT – Terminologijos taisymai. Vilnius: Mokslas, 1992.

Angelė KAULAKIENĖ